

П. П. Мазурок,
д. е. н., професор, директор, КЕІ ДВНЗ "Криворізький національний університет"
А. М. Харитонова,
асpirант, Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

ІННОВАЦІЯ ТА ЛЮДСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК КЛЮЧ ДО АКТИВІЗАЦІЇ РЕФОРМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

Стаття присвячена визначенням наукової позиції змісту поняттєвої категорії "інновація" та розгляду її взаємозв'язку з людським потенціалом. Надано авторське бачення змістовності запропонованої категорії "інновація соціально-економічної сфери". Звернуто увагу на проблеми уповільнення дієвості реформ соціально-економічної сфери.

Article is devoted to defining the content of scientific positions conceptual category of "Innovation" and consider its relationship to human potential. Courtesy of richness of content copyright vision of the proposed category of "Innovation socio-economic sphere." Attention is paid to the problem of slowing the effectiveness of reforms of social and economic sphere.

Ключові слова: інновація, нововведення, людський потенціал, креативність, соціально-економічна сфера, інновація соціально-економічної сфери.

Key words: innovation, innovation, human potential, creativity, social and economic issues, innovation socio-economic sphere.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Впровадження в Україні реформ у соціально-економічній сфері характеризується уповільненням темпом, що свідчить про відсутність дієвого механізму їх активізації. У більшості випадків простежується неналежне ставлення до рольового аспекту як людського потенціалу, так і існуючих інноваційних напрацювань. Досвід економічно розвинених країн засвідчує необхідність тісного взаємозв'язку між інновацією та людським потенціалом у разі прийняття рішення щодо активізації намічених реформаторських дій в соціально-економічній сфері.

В Україні за останній період впроваджується достатньо значна частка різних реформаторських дій у соціально-економічній сфері, проте результативність не відповідає наміченим якісним параметрам, оскільки держава не приділяє достатньо уваги формуванню людського потенціалу на базі інноваційного аспекту. Стaє зрозумілим, що сучасне суспільство не сприймає минулі темпи впровадження реформаторських дій, а потребує негайної активізації для виведення ключових соціально-економічних напрямів розвитку з уповільненої дії. Враховуючи зміст окресленої проблеми в розробці, пропонується деталізовано зупинитися на окремих наукових позиціях щодо змістовності поняттєвої категорії "інновації" та визначити її аспекти із урахуванням людського потенціалу, а на цій основі запропонувати заходи досягнення більш високої його креативності та творчості в період реалізації навичок, знань та умінь.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Пошуком адекватної інформації щодо змістовності поняттєвої категорії "інновації" та її рольового значення займалися такі науковці, як: П.П. Мазурок, О.П. Гузенко [1], В.Л. Осецький [2], А.А. Пересада, О.О. Смирнова, С.В. Онікієнко, О.О. Ляхова [3], Д.М. Черваньов, Л.І. Нейкова [4],

Й.М. Петрович [5], Т.В. Майорова [6], М.Г. Чумаченко, М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбаток [7], Г.В. Савицька [8] та інші. Науковці розглядають інновації з позиції інвестиційного циклу, проте лише деякі з них торкаються людського фактора. Варто окреслити коло науковців, які більш предметно у своїх працях розглядають людський чинник: П.П. Мазурок [9], А.М. Колот [10], О.А. Грішнова [11], Е.М. Лібанова [12], А.А. Чухно [13], В.Г. Федоренко, Ю.М. Маршавін, І.Ф. Гнибіденко, С.В. Рум'янцева [14] та інші. На їх погляд, людський чинник має пріоритетне значення при вирішенні проблем розвитку суспільства, в період впровадження соціально-економічних реформ та при адаптації до ринкових економічних трансформацій. З огляду на плинність часу достатньо актуальним та сучасним залишається питання не лише підвищення якісного рівня людського потенціалу України, а й розвитку його креативних здібностей на базі активізації інноваційної риси.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

У даному дослідженні за мету обрано розгляд змісту поняттєвої категорії "інновація" і визначення її впливу на формування людського потенціалу і проведення на цій основі розробки заходів, націлених на покращення ситуації з його креативним рівнем.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТА НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасність вимагає від суспільства активізації інноваційних підходів до вирішення назрілих питань, які пов'язані з накопиченням і використанням людського потенціалу. Як показують дослідження, людський потенціал потребує нової інноваційної форми, яка здатна забезпечити його викорис-

тання у реформах соціально-економічного спрямування, які потребує держава. Проте розвиток інноваційної складової людського потенціалу має спиратися на фундаментально теоретичну платформу, яка базується на існуючих наукових напрацюваннях та акумулює світовий досвід.

Перш ніж визначити окремі риси інноваційної складової людського потенціалу, на наш погляд, доцільно зупинитися на визначені понятійної категорії "інновація".

Так, А.А. Пересада, О.О. Смирнова, С.В. Онікієнко, О.О. Ляхова стверджують, що "...під інноваціями розуміють вкладення інвестиційного капіталу у нововведення, які призводять до кількісних та якісних покращень підприємницької (виробничої) діяльності" [3, с. 23]. Більш змістовно розкриває понятійну категорію "інновація" у своїй праці В.Л. Осецький, наголошуячи на тому, що інновація являє собою "...прибуткове (рентабельне) використання нововведень у вигляді нових технологій, видів продукції та послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного, адміністративного або іншого характеру" [2, с. 62]. Науковець деталізує інноваційні види, при цьому підкреслюючи наявність прибуткового (рентабельного) використання нововведень. Тобто такий зміст вказує на наявність достатньо пріоритетної ролі інновації, яка заздалегідь має прибутковий результат.

З цієї ж позиції підходить до тлумачення категорії "інновація" професор Г.В. Савицька, підкреслюючи той факт, що "...це прибуткове використання нововведені у вигляді нових технологій, видів продукції, процесів" [8, с. 426]. Дослідження доводять, що інновацію, дійсно, розкривають в контексті використання нововведення. Більш того, Й.М. Петрович пропонує трактувати категорію "нововведення (інновації)" як "...розвіток винаходу від оригінальної ідеї до практичного застосування" [5, с. 257]. Позитивним, на нашу думку, в такій характеристиці категорії є узагальнене визначення її призначення, що сприяє застосуванню в різних прошарках розвитку суспільства.

Звернення до монографічної наукової розробки професора А.А. Пересади та Т.В. Майорової показало наявність у змісті категорії "інновація" як організаційно технічних рішень, так і якісного рівня соціальної сфери. Вчені пропонують розглядати поняття "інновація" як "...новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери" [6, с. 244].

Підтримують викладену думку щодо включення в зміст терміна "інновація" соціальної складової у своїй праці Д.М. Черваников та Л.І. Нейкова. Науковці обґрунтують інновацію з позиції визначення наукової ідеї, яка призначена принести дохід із обов'язковим врахуванням змін у середовищі її впровадження. На цій основі вчені пропонують розглядати інновацію (нововведення) як "...процес наведення наукової ідеї або технічного винаходу до стадії практичного використання, що приносить дохід, а також пов'язані з цим процесом техніко-економічні та інші зміни в соціальному середовищі" [4, с. 26].

У дослідженнях М.Г. Чумаченко та інших вчених розкривається поняття "інновація" з дещо іншої платформи. Науковці обирають для розкриття змісту даного поняття, з одного боку, інтелектуальну форму інвестування; з іншого боку, вкладення у творчий потенціал суспільства. У сукупності їх пропозиція щодо визначення поняття "інновація" зводиться до наступного: "...вкладення в нововведення, а також інтелектуальну форму інвестування — вкладення у творчий потенціал суспільства" [6, с. 277].

У цьому випадку вважаємо за доречне навести визначення інтелектуального капіталу, яке пропонує професор А.М. Колот [15, с. 4]. Вчений констатує той факт, що авансована інтелектуальна власність, яка здатна приносити додатковий дохід, і є інтелектуальним капіталом.

Враховуючи напрям обраного дослідження, на нашу думку, доцільно удосконалити змістовність характеристики понятійної категорії "інновація" із урахуванням соціально-економічної сфери функціонування людського потенціалу. На відміну від існуючих визначень, пропонуємо введення понятійної категорії "інновація соціально-економічної сфери", яка являє собою ...втілення наукової ідеї стосовно оновлення якісних рис людського потенціалу, а на цій основі отримання соціально-економічного ефекту, здатного забезпечити дієвість позиції розвитку суспільства.

Останнім часом все більше дослідників працює над проблемами інноваційного розвитку суспільства, зокрема І.Л. Петрова, Т.І. Шпильова, Н.П. Сисоліна [16, с. 8] визначають фактори впливу на новітні суспільні трансформації. До їх складу вчені відносять: глобалізацію технічного прогресу; економізацію технологічного прогресу; екологізацію технологічного прогресу; пріоритет соціальних, психологічних та духовних цінностей суспільного розвитку. Крім того, з позиції економізації технологічного прогресу науковці пропонують дії, пов'язані із заміною екстенсивних факторів інтенсивним використанням природних та людських ресурсів.

Про взаємозв'язок інвестиційної та інноваційної діяльності, з позиції політики розвитку країни, згадують у своїй праці О.О. Смирнова та І.В. Власова. Автори констатують, що "...здійснення активної структурної та інвестиційної політики, забезпечення переходу на інноваційний шлях розвитку є одним з основних пріоритетних напрямів розвитку та головною передумовою реалізації стратегії економічного зростання, що потребує значних капіталовкладень і вимагає від держави здійснення активної інвестиційної політики" [17, с. 378].

Як зазначає академік НАН України А.А. Чухно, ефект взаємодії інвестицій та інновацій досягається тоді, коли "...інвестиції, їхня структура відбивають технологічну структуру економіки і забезпечують пріоритетний розвиток вищих технологічних укладів" [18, с. 16].

У свою чергу, М. Чечетов, розглядаючи стратегії інноваційного розвитку розвинутих країн світу констатує наявність трудових ресурсів, зокрема одним із напрямів є "...підтримка іноземної високотехнологічної експансії та інтеграція в транснаціональні корпорації з метою копіювання передових технологій та підвищення кваліфікації трудових ресурсів" [19, с. 6]. Разом з тим, Л.М. Горбач та Н.В. Вишневська стверджують, що "...інновації концентруються там, де є спеціалізовані ресурси для інноваційного розвитку, зокрема висококваліфіковані вчені, інженери, техніки, університети, дослідницькі інститути та інші інноваційні форми..." [20, с. 12]. Тобто очевидним є пріоритетність інтелектуального капіталу нації.

З цієї позиції В.М. Диба стверджує, що "...пріоритетне значення інтелектуального капіталу (знання, теорії, ідеї, проекти і т. д.) як головної продуктивної сили по відношенню до речового капіталу, пояснюється його постійним примноженням і не зношеннем у процесі використання..." [21, с. 134]. Науковець вважає, що "...економічна сутність інтелектуальних інвестицій полягає в їх здатності здійснювати "прориви" у сфері відтворення капіталу з мінімальними витратами і швидкою віддачею вкладених коштів" [21, с. 135].

Враховуючи вищевикладене та з метою поглиблення дослідження, варто на базі статистичних даних простежити динаміку чисельності науковців в Україні, які є основою якісної складової активної частини людського потенціалу (рис. 1).

Як показує дослідження, за останні роки розвитку України чисельність науковців, які виступають представниками якісної складової активної частини людського потенціалу, скоротилася на 23,8 тис. осіб. Цей факт є негативним та підкреслює сучасність та актуальність обраного напряму дослідження щодо переосмислення рольового значення як людського потенціалу взагалі, так і його якісного рівня, котрий потребує інноваційної програми розвитку в майбутньому.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

За результатами дослідження обґрунтовано, що для покращення справ соціально-економічній сфері необхідно змінити позиції до формування людського потенціалу взагалі та його якісного рівня зокрема. Інноваційна складова розвитку країни повинна набирати обертів пріоритетності не лише з позиції науково-технічного спрямування, а й з позиції розвитку активної частини людського потенціалу. На даний час в Україні склалося критичне становище з науковими кадрами, чисельність яких за останні десять років скоротилася на 23,8 тис. осіб. Наслідком такого явища стало зниження рівня дієвості реформ у соціально-економічній сфері. Став зрозумілим, що існує нагальна потреба визначити такий критерій, як інновація соціально-економічної сфери, яка за змістом чітко окреслює взаємозв'язок з людським потенціалом. Без людського фактора країна втрачає можливість досягнення європейського рівня розвитку, проте натикається на противріччя сучасного розвитку та ринкових правил адаптації. Людський потенціал має тісно об'єднатися з інноваційними рішеннями розвитку соціально-економічних процесів, що надасть можливість країні більш реалістично вирішити намічені реформи. Напрямом подальшого дослідження має стати удосконалення методологічної основи оцінювання інноваційного впливу на розвиток людського потенціалу із урахуванням проблем, які існують з формуванням його якісного рівня. В межах даного дослідження можемо констатувати, що людський потенціал та інновації є одним із пріоритетних напрямів удосконалення законодавчої платформи в Україні як з позиції економічного прориву в пріоритетних галузях промисловості, так і з позиції фактичної дієвості соціальної безпеки населення.

Література:

1. Мазурок П.П. Державні інвестиції в стратегії формування людського капіталу: [монографія] / П.П. Мазурок, О.П. Гузенко. — Кривий Ріг: Видавець ФОП Чернявський Д.О., 2011. — 358 с.
2. Осецький В.Л. Інвестиції та інновації: проблеми теорії і практики. [монографія] / В.Л. Осецький. — К.: ІАЕ УААН, 2003. — 412 с.
3. Пересада А.А. Інвестування: [навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни] / А.А. Пересада, О.О. Смирнова, С.В. Онікієнко, О.О. Ляхова. — К.: КНЕУ, 2001. — 251 с.
4. Черваньов Д.М. Менеджмент інвестиційно-інвестиційного розвитку підприємств України / Д.М. Черваньов, Л.І. Нейкова. — К.: Т-во "Знання", КОО, 1999. — 514 с.
5. Економіка виробничого підприємництва: [навчальний посібник] / За ред. Й.М. Петровича. — К.: Т-во "Знання", КОО, 2001. — 405 с.
6. Пересада А.А. Управління банківськими інвестиціями: [монографія] / А.А. Пересада, Т.В. Майорова. — К.: КНЕУ, 2005. — 388 с.
7. Чумаченко М.Г. Економічний аналіз: [навчальний посібник] / М.Г. Чумаченко, М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбаток та ін.; За ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2003. — 556 с.
8. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [навчальний посібник] / Г.В. Савицька. — К.: Знання, 2007. — 668 с.
9. Мазурок П.П. Соціально-інституціональні основи формування ринку праці в Україні: [монографія] / П.П. Мазурок. — К.: ННЦ ІАЕ, 2005. — 426 с.
10. Колот А.М. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання: [монографія] / А.М. Колот. — [2-ге вид., без змін]. — К.: КНЕУ, 2008. — 230 с.

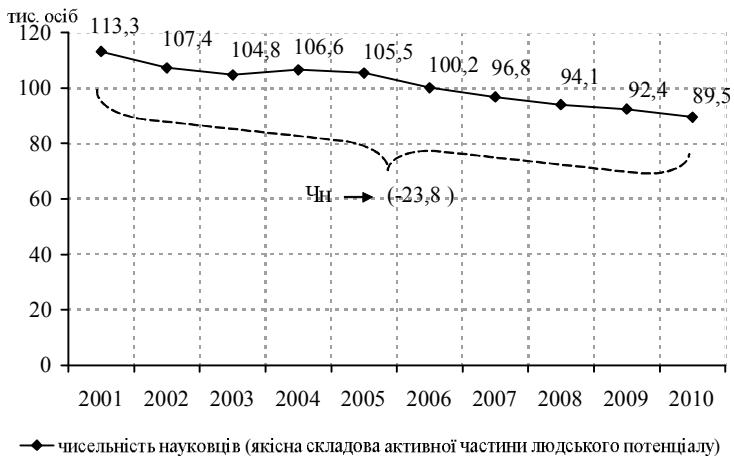

Рис. 1. Графічна оцінка динаміки чисельності науковців (якісна складова активної частини людського потенціалу) за 2001–2010 роки (авторське представлення на основі джерела [22])

11. Грішнова О.А. Людський розвиток: [навчальний посібник] / О.А. Грішнова. — К.: КНЕУ, 2006. — 308 с.

12. Лібанова Е.М. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз: [колективна монографія] / За ред. Е.М. Лібанової. — К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. — 367 с.

13. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А.А. Чухно. — К.: Логос, 2003. — 511 с.

14. Федоренко В.Г. Теоретичні та прикладні засади інвестиційно-інноваційного розвитку економіки та ринку праці в Україні: [монографія] / В.Г. Федоренко, Ю.М. Маршавін, І.Ф. Гнібіденко, С.В. Рум'янцева та інші [наук. ред. В.Г. Федоренко]. — К.: ІПК ДСЗУ, 2007. — 317 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ipk-dszu.kiev.ua/files/biblioteka/teor.doc>.

15. Колот А.М. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань / А.М. Колот // Економічна теорія. — 2007. — №2. — С. 3—13.

16. Петрова І.Л. Інноваційна діяльність: стимули та перешкоди: [монографія] / І.Л. Петрова, Т.І. Шпильова, Н.П. Сисоліна. За наук. ред. проф. І.Л. Петрової. — К.: Дорадо, 2010. — 321 с.

17. Диба М.І. Активізація інвестиційного процесу в Україні: [колективна монографія] / М.І. Диба, Т.В. Майорова, С.В. О.О. Смірнова, І.В. Власова та ін. За наук. ред. М.І. Диби, Т.В. Майорової. — К.: КНЕУ, 2012. — 472 с.

18. Чухно А.А. Актуальні проблеми стратегії економічного і соціального розвитку на сучасному етапі / А.А. Чухно // Економіка України. — 2004. — №4. — С. 15—18.

19. Чечетов М. Інноваційна складова ринкової трансформації / М. Чечетов // Економіка України. — 2004. — №11. — С. 6—8.

20. Горбач Л.М. Організація інноваційного процесу в умовах глобалізації / Л.М. Горбач, Н.В. Вишневська // Фінансова система України: Збірник наукових праць. — Острог: Видавництво "Національний університет "Острозька академія", 2007. — Випуск 9. — Частина 4. — С. 8—16.

21. Диба В.М. Інтелектуальний капітал в інвестиційному процесі / В.М. Диба // Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу: Збірник тез II Міжнар. наук.-практ. конф. — К.: КНЕУ, 2011. — С. 134—137.

22. Наукові кадри та кількість організацій // Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.ua. — Назва з екрану.
Стаття надійшла до редакції 24.04.2012 р.